

da promjena iste uslijediti može samo onim putem, kojim je udjelotvorena, pristupom naime svih onih činbenika, koji ju sklopiše". Jedino u pitanju Rijeke nije došlo do sporazuma između obiju regnikolarnih deputacija, jer su i unionisti stajali nepomično na hrvatskom dojakošnjem stanovištu, da je Rijeka dio hrvatskoga teritorija. Bojeći se, da se nagodbeni pregovori ne razbiju, pristade hrvatska delegacija konačno na Deákov prijedlog, koji je glasio, da se z a s a d a utanači nagodba bez rješenja riječkoga pitanja, prepustivši u tom poslu u docniji zgodni čas inicijativu samom kralju. Zbog toga glasila je zakonska osnova u toj točki: da Rijeka ne pripada k teritoriju kraljevine Hrvatske, „budući da glede nje među oba kraljevinska odbora nagodba uspjela nije", to jest pitanje ostalo je neriješeno.

Ovu zakonsku osnovu, koju prihvati ugarska regnikolarna deputacija jednoglasno, a hrvatska većinom glasova,¹ uzme potom u raspravu hrvatski sabor 21. septembra 1868. te je primi većinom glasova bez specijalne debate (24. sept.). Ugarski sabor opet uzeo je nagodbu u raspravu 28. septembra pa je također prihvati bez specijalne debate, no ipak uz jednoglasni dodatak, da „grad Rijeka s kotarom pripada neposredno kraljevini Ugarskoj, pa da se prema tome ima odmah njoj i utjeloviti". Isto je tako dva dana prije — 26. septembra — hrvatski sabor zamolio kralja zasebnom adresom, neka Rijeku dosudi Hrvatskoj, kojoj i pripada po „neoborivom pravu". Sada je trebalo da kralj sankcionira zakonski članak; no ministar predsjednik izjavi, da ugarski sabor ne će da novim zasebnim člankom inartikulira (uzakoni) ovaj članak, ako mu prije ne bude zajamčeno, da je Rijeka sastavni dio Ugarske. Podjedno stavi Andrassy kralju u tom smislu prijedlog, pa je istoga dana 8. novembra, kad je sankcionirao hrvatski original zakonske osnove o hrvatsko-ugarskoj nagodbi, izdao kralj na ugarski i hrvatski sabor jednake reskripte, u kojima je izrekao svoje stanovište u riječkom pitanju. Konstatiravši najprije nespornost, kaže reskript: „Budući da nam je veoma mnogo stalo do toga, da se i ta jedina prepona (naime riječko pitanje) ukloni, i to na umirenje obiju stranaka, držimo za našu osobitu vladalačku zadaću, da između obiju stranaka mi poku-

¹ Protiv nje bili su Brlić, grof Janković i Živković, predlažući za Hrvatsku financijalnu samostalnost u smislu Deákov ponude, a bana da kralj imenuje na preporuku hrvatskoga sabora, a ne na prijedlog i protupotpis ugarskoga ministra predsjednika.